

Dariusz Michta

Państwowa Wyższa Szkoła Filmowa, Telewizyjna i Teatralna im. Leona Schillera w Łodzi

DYSPOZYCJA WKŁADEM NA WYPADEK ŚMIERCI – PODSUMOWANIE CYKLU I UWAGI *DE LEGE FERENDA*

Streszczenie (abstrakt): Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci (zapis bankowy) jest instytucją prawa bankowego często wykorzystywaną w relacjach pomiędzy bankami a klientami. Artykuł podsumowuje informacje dotyczące zapisu bankowego, prezentując węzłowe problemy tej instytucji. W artykule przedstawione zostały także propozycje zmian obecnie obowiązującej regulacji.

Słowa kluczowe: bank, zapis bankowy, rachunek bankowy, posiadacz rachunku

DISPOSITION OF CONTRIBUTION IN CASE OF DEATH – SUMMARY AND *DE LEGE FERENDA* COMMENTS

Abstract: The disposition of contribution in case of death (bank bequest) is an institution of banking law that is often used in relations between banks and customers. The article summarizes information on the bank bequest, presenting the key problems of this institution. The article also presents proposals for changes to the currently binding regulation.

Keywords: bank, bank bequest, bank account, account possessor

Wstęp

W marcu 2020 roku wysłałem do pięciu większych banków działających w Polsce mail o następującej treści:

„Szanowni Państwo,

jestem doktorem nauk prawnych i radcą prawnym; piszę cykl artykułów poświęconych dyspozycji wkładem na wypadek śmierci (tzw. zapisu bankowego). Dwa artykuły zostały już opublikowane:

- http://eunomia.pwsz.raciborz.edu.pl/wp-content/uploads/2019/08/TEKST_Eunomia_1-2019_wer2-online.pdf
- http://eunomia.pwsz.raciborz.edu.pl/wp-content/uploads/2020/01/TEKST_Eunomia_2-2019_A4_www.pdf

Trzeci oddałem do publikacji.

Chciałbym prosić Państwa o kilka informacji, które są dla mnie ważne i które chciałbym – w zestawieniu z informacjami innych banków – wykorzystać w publikacji.

Uprzejmie proszę o udzielenie odpowiedzi na następujące pytania:

- ile rocznie w Państwa banku klienci wydają dyspozycji wkładem na wypadek śmierci (w roku 2017, 2018 i 2019)?*
- jaki procent w stosunku do wszystkich dyspozycji stanowią dyspozycje, w których beneficjentami jest więcej niż jedna osoba?*
- czy wydanie dyspozycji wkładem na wypadek śmierci jest w Państwa banku połączone z opłatą? Jeśli tak to w jakiej wysokości?*
- ile rocznie w Państwa banku jest zgłoszeń beneficjentów o wypłatę środków w ramach dyspozycji wkładem na wypadek śmierci (w roku 2017, 2018 i 2019)?*
- jakie informacje i jakie dokumenty musi przedstawić beneficjent, aby otrzymać wypłatę środków w ramach dyspozycji wkładem na wypadek śmierci?*
- jaki jest okres czasu pomiędzy złożeniem wniosku o wypłatę środków przez beneficjenta a wypłatą tych środków?*
- czy procedury dotyczące dyspozycji wkładem na wypadek śmierci są regulowane wewnętrznym regulaminem banku? Jeśli tak, to czy jest możliwość przesłania tego regulaminu w części poświęconej dyspozycji wkładem na wypadek śmierci?*

Proszę także o wyrażenie zgody na opublikowanie podanych przez Państwa informacji.

Z poważaniem,

Dariusz Michta”

Na powyższą wiadomość nie otrzymałem żadnej odpowiedzi od któregokolwiek z adresatów. Obrazuje to poziom zainteresowania banków badaniami nad instytucją dyspozycji wkładem na wypadek śmierci. Tymczasem zapis bankowy wymaga nie tylko pogłębionych badań, ale także zmian, które uczynią tę instytucję jeszcze bardziej atrakcyjną dla wkladców i beneficjentów.

Uwagi podsumowujące

Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci została po raz pierwszy uregulowana nowelizacją ustawy z dnia 13 kwietnia 1960 roku o prawie bankowym – ustawą z dnia 25 lutego 1964 roku o zmianie ustawy o prawie bankowym¹, która weszła w życie z dniem ogłoszenia, tj. 3 marca 1964 roku. Wprowadzenie tej, z zasady wolnościowej, instytucji w okresie prymatu prawa socjalistycznego należy ocenić bardzo pozytywnie. Oceny tej nie zmieniają ograniczenia właściwe dla regulacji tamtych czasów oraz sposobu prowadzenia działalności bankowej w gospodarce centralnie planowanej. Zapis bankowy utrzymał się

---

¹ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. o zmianie ustawy o prawie bankowym, Dz. U. z 1964 r. Nr 8, poz. 50.

w kolejnych ustawach poświęconych prawu bankowemu i ich nowelizacjach (1975 r., 1982 r., 1989 r., 1997 r.)².

Podobne regulacje jak w ustawie Prawo bankowe występują także w ustawie o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych³. Zasadnicza różnica tkwi w wysokości kwoty, którą można zadysponować. W przypadku ustawy o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych kasa jest obowiązana wypłacić po śmierci członka kasy z jego wkładu członkowskiego i oszczędności kwotę nieprzekraczającą ogółem sumy przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, ogłaszanej przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego, w okresie 5 lat kalendarzowych poprzedzających wypłatę, natomiast w przypadku ustawy Prawo bankowe kwota dyspozycji nie może być wyższa niż dwudziestokrotne przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku, ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za ostatni miesiąc przed śmiercią posiadacza rachunku. Różnica jest zatem dwudziestokrotna.

Pozytywnie należy ocenić stosunkowo długi, sześciomiesięczny, termin na zgłoszenie nabycia praw do wkładu oszczędnościowego na podstawie dyspozycji wkładem na wypadek śmierci, który biegnie od śmierci wkładcy. W przypadku jego uchybienia beneficjent jest zobowiązany do zapłaty podatku, chyba że uchybienie to nie nastąpiło z jego winy i zgłosi on te prawa majątkowe naczelnikowi urzędu skarbowego nie później niż w terminie sześciu miesięcy od dnia, w którym dowiedział się o ich nabyciu, uprawdopodobniając jednocześnie fakt późniejszego powzięcia wiadomości o ich nabyciu⁴.

Pozytywnie należy także ocenić wprowadzenie ustawą z dnia 9 października 2015 roku o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw⁵ art. 56a, zgodnie z którym bank jest zobowiązany przy zawieraniu umowy rachunku, o którym mowa w art. 56 ust. 1 (rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej), poinformować w sposób zrozumiały dla posiadacza rachunku o możliwości wydania przez niego dyspozycji wkładem na wypadek śmierci oraz o treści art. 56 (ust. 1 art. 56a). W przypadku powzięcia przez bank informacji o śmierci posiadacza rachunku, który wydał dyspozycję wkładem na wypadek śmierci, bank jest obowiązany niezwłocznie zawiadomić wskazane przez posiadacza rachunku osoby o możliwości wypłaty określonej kwoty (ust. 2 art. 56a). Zaniechanie obowiązku wskazanego w art. 56a ust. 2 ustawy Prawo bankowe przez bank skutkuje odpowiedzialnością odszkodowawczą wobec osób wskazanych przez posiadacza rachunku w dyspozycji,

² Ustawa z dnia 12 czerwca 1975 r. Prawo bankowe, Dz. U. z 1975 r. Nr 20, poz. 108 ze zm., ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. Prawo bankowe, Dz. U. z 1982 r. Nr 7, poz. 56 ze zm., ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo bankowe, Dz. U. z 1989 r. Nr 4, poz. 21 ze zm., ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1896 ze zm.

³ Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1643 ze zm.

⁴ D. Michta, *Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci – zagadnienia podatkowe*, „Eunomia – Rozwój Zrównoważony – Sustainable Development” 1/2020, s. 47.

⁵ Art. 1 pkt 1) ustawy z dnia 9 października 2015 roku o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2015 r., poz. 1864.

a także stawia pod znakiem zapytania rozpoczęcie biegu terminu przedawnienia roszczenia o wypłatę kwoty wskazanej przez wkladcę w zapisie bankowym⁶.

Uwagi de lege ferenda

Obecne regulacje dotyczące zapisu bankowego można co do zasady ocenić pozytywnie, należy jednak zwrócić uwagę na kilka aspektów, które powinny zostać zmienione.

W pierwszej kolejności należy zastanowić się nad poszerzeniem zakresu podmiotowego i przedmiotowego dyspozycji wkładem na wypadek śmierci. W zakresie osoby wkladcy można rozważyć poszerzenie o innych posiadaczy rachunków bankowych niż tylko wymienionych w art. 56 ust. 1 ustawy Prawo bankowe. Z ostrożnością należy podejść natomiast do próby rozszerzenia beneficjentów dyspozycji. Wąski krąg beneficjentów (małżonek, wstępni, zstępni, rodzeństwo) zabezpiecza najbliższą rodzinę wkladcy przed niekorzystnym dla niej rozrządzeniem majątkowym. Nie wydaje się także potrzebna zmiana w zakresie dopuszczalnej wysokości kwoty zapisu bankowego. Uzależnienie wysokości kwoty od zmiennego czynnika jakim jest przeciętne miesięczne wynagrodzenie oraz wysoki mnożnik (dwudziestokrotność) powodują, iż kwota dyspozycji jest stosunkowo wysoka i adekwatna do wartości pieniądza w chwili śmierci wkladcy⁷.

Bardzo istotnym zagadnieniem, na które należy zwrócić ustawodawcy uwagę, jest jednoznaczne określenie w ustawie Prawo bankowe, czy kwoty wynikające z dyspozycji wkładem na wypadek śmierci należy uwzględnić przy obliczaniu zachowku. W literaturze przedmiotu przeważa stanowisko zrównujące z punktu widzenia zachowku, skutek zapisu bankowego i darowizny⁸, pomimo różnic pomiędzy darowizną (umową) a zapisem bankowym (jednostronną czynnością prawną)⁹.

Propozycja zmian – projekt

Obecne brzmienie art. 56 ustawy Prawo bankowe jest następujące:

„1. Posiadacz rachunku oszczędnościowego, rachunku oszczędnościowo-rozliczeniowego lub rachunku terminowej lokaty oszczędnościowej może polecić pisemnie bankowi dokonanie – po swojej śmierci – wypłaty z rachunku wskazanym przez siebie osobom: małżonkowi, wstępnym, zstępnym lub rodzeństwu określonej kwoty pieniężnej (dyspozycja wkładem na wypadek śmierci).

⁶ J. M. Kondak (w:) B. Bajor, L. Kociucki, J. M. Kondak, K. Królikowska, *Prawo bankowe. Komentarz do przepisów cywilnoprawnych*, Warszawa 2020, s. 322-323.

⁷ D. Michta, *Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci – zakres podmiotowy oraz przedmiotowy*, „Eunomia – Rozwój Zrównoważony – Sustainable Development” 2/2019, s. 61.

⁸ J. Gwiazdomorski, *Wypłaty z wkładów oszczędnościowych po śmierci wkladcy*, „Nowe Prawo” 11/1964, s. 1046; A. Szpunar, *Uprawnienia do dysponowania wkładem oszczędnościowym na wypadek śmierci*, „Nowe Prawo” 1/1977, s. 11; P. Książak, *Zachówek w polskim prawie spadkowym*, LexisNexis Polska, Warszawa 2012, s. 284; E. Drozd, *Darowizna na wypadek śmierci*, „Rejent” 1/1992, s. 89.

⁹ D. Michta, *Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci – zagadnienia spadkowe*, „Eunomia – Rozwój Zrównoważony – Sustainable Development” 2/2020, s. 36.

2. Kwota wypłaty, o której mowa w ust. 1, bez względu na liczbę wydanych dyspozycji, nie może być wyższa niż dwudziestokrotne przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku, ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za ostatni miesiąc przed śmiercią posiadacza rachunku.
3. Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci może być w każdym czasie przez posiadacza rachunku zmieniona lub odwołana na piśmie.
4. Jeżeli posiadacz rachunku wydał więcej niż jedną dyspozycję wkładem na wypadek śmierci, a łączna suma dyspozycji przekracza limit, o którym mowa w ust. 2, dyspozycja wydana później ma pierwszeństwo przed dyspozycją wydaną wcześniej.
5. Kwota wypłacona zgodnie z ust. 1 nie wchodzi do spadku po posiadaczu rachunku.
6. Osoby, którym na podstawie dyspozycji wkładem na wypadek śmierci wypłacono kwoty z naruszeniem ust. 4, są zobowiązane do ich zwrotu spadkobiercom posiadacza.”

Stosowanie do wskazanych powyżej uwag *de lege ferenda* proponuję następującą treść art. 56:

- „1. Posiadacz rachunku bankowego może polecić pisemnie bankowi dokonanie – po swojej śmierci – wypłaty z rachunku wskazanym przez siebie osobom: małżonkowi, wstępnym, zstępnym lub rodzeństwu określonej kwoty pieniężnej (dyspozycja wkładem na wypadek śmierci).
2. Kwota wypłaty, o której mowa w ust. 1, bez względu na liczbę wydanych dyspozycji, nie może być wyższa niż dwudziestokrotne przeciętne miesięczne wynagrodzenie w sektorze przedsiębiorstw bez wypłat nagród z zysku, ogłaszane przez Prezesa Głównego Urzędu Statystycznego za ostatni miesiąc przed śmiercią posiadacza rachunku.
3. Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci może być w każdym czasie przez posiadacza rachunku zmieniona lub odwołana na piśmie.
4. Jeżeli posiadacz rachunku wydał więcej niż jedną dyspozycję wkładem na wypadek śmierci, a łączna suma dyspozycji przekracza limit, o którym mowa w ust. 2, dyspozycja wydana później ma pierwszeństwo przed dyspozycją wydaną wcześniej.
5. Kwota wypłacona zgodnie z ust. 1 nie wchodzi do spadku po posiadaczu rachunku. Przepisów o zachowku nie stosuje się.
6. Osoby, którym na podstawie dyspozycji wkładem na wypadek śmierci wypłacono kwoty z naruszeniem ust. 4, są zobowiązane do ich zwrotu spadkobiercom posiadacza.”

Podsumowanie

W związku z obowiązkami informacyjnymi banku wprowadzonymi w art. 65a ustawy Prawo bankowe coraz więcej osób ma świadomość istnienia instytucji dyspozycji wkładem na wypadek śmierci. Świadomość ta będzie zapewne już tylko wzrastać, do czego przyczynia się specyfika tej instytucji. Niezależnie bowiem od kontrowersji dotyczących zachowku zapis bankowy upraszcza procedury związane z otrzymaniem – w ograniczonym,

ale mając na uwadze poziom zamożności społeczeństwa jednak znacznym zakresie – środków znajdujących się na rachunku klienta banku po jego śmierci, czyniąc niekonicznym przeprowadzenie w tym celu postępowania spadkowego.

Bibliografia

1. Bajor B., Kociucki L., Kondek J. M., Królikowska K., *Prawo bankowe. Komentarz do przepisów cywilnoprawnych*, Warszawa 2020.
2. Drozd E., *Darowizna na wypadek śmierci*, „Rejent” 1/1992.
3. Gwiazdomorski J., *Wpłaty z wkładów oszczędnościowych po śmierci wkladcy*, „Nowe Prawo” 11/1964.
4. Księżak P., *Zachowek w polskim prawie spadkowym*, LexisNexis Polska, Warszawa 2012.
5. Michta D., *Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci – zagadnienia podatkowe*, „Eunomia – Rozwój Zrównoważony – Sustainable Development” 1/2020.
6. Michta D., *Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci – zagadnienia spadkowe*, „Eunomia – Rozwój Zrównoważony – Sustainable Development” 2/2020.
7. Michta D., *Dyspozycja wkładem na wypadek śmierci – zakres podmiotowy oraz przedmiotowy*, „Eunomia – Rozwój Zrównoważony – Sustainable Development” 2/2019.
8. Szpunar A., *Uprawnienia do dysponowania wkładem oszczędnościowym na wypadek śmierci*, „Nowe Prawo” 1/1977.
9. Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. o zmianie ustawy o prawie bankowym, Dz. U. z 1964 r. Nr 8, poz. 50.
10. Ustawa z dnia 12 czerwca 1975 r. Prawo bankowe, Dz. U. z 1975 r. Nr 20, poz. 108 ze zm.
11. Ustawa z dnia 26 lutego 1982 r. Prawo bankowe, Dz. U. z 1982 r. Nr 7, poz. 56 ze zm.
12. Ustawa z dnia 31 stycznia 1989 r. Prawo bankowe, Dz. U. z 1989 r. Nr 4, poz. 21 ze zm.
13. Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 1896 ze zm.
14. Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych, t.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 1643 ze zm.
15. Ustawa z dnia 9 października 2015 r. o zmianie ustawy – Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, Dz. U. z 2015 r., poz. 1864.

Dane kontaktowe

Dariusz Michta, demichta@op.pl